

ALI ROZIYALLOHU ANHUNING FOTIMA ROZIYALLOHU ANHOGA UYLANISHI

Abbos RAXMATOV

Fargʻona davlat texnika universiteti
Ijtimoiy fanlar va sport kafedrası assistenti

Annotatsiya. *Ali ibn Abu Tolib (r.a.) islom tarixida ulugʻ sahobalardan biri boʻlib, Rasululloh Muhammad (s.a.v.)ning sevimli qizi Fotima (r.a.)ga uylangan. Ularning nikohi hijratning ikkinchi yili Madinada oʻtkazildi. Bu nikoh nafaqat oila barpo etish, balki islom jamiyatining mustahkamlanishida ham muhim ahamiyat kasb etdi. Ali va Fotima (r.a.)ning hayotlari sabr, sadoqat va poklik namunasi boʻlib, musulmonlar uchun ibratdir.*

Аннотация. *Али ибн Абу Талиб (р.а.) был одним из великих сподвижников в истории ислама и женился на Фатиме (р.а.), любимой дочери пророка Мухаммада (с.а.в.). Их брак состоялся во втором году после хиджры в Медине. Этот союз стал не только основой для создания семьи, но и важным событием в укреплении мусульманской общины. Жизнь Али и Фатимы (р.а.) стала примером терпения, верности и чистоты для всех мусульман.*

Abstract. *Ali ibn Abi Talib (may Allah be pleased with him) was one of the greatest companions in Islamic history and married Fatimah (may Allah be pleased with her), the beloved daughter of the Prophet Muhammad (peace be upon him). Their marriage took place in Madinah during the second year after the Hijrah. This union was significant not only in forming a noble family but also in strengthening the Muslim community. The life of Ali and Fatimah (may*

Allah be pleased with them) serves as a shining example of patience, loyalty, and purity for all Muslims.

KIRISH (INTRODUCTION)

Ali ibn Abu Tolib va Fotima roziyallohu anhumoning nikohi haqidagi rivoyatlar ilk musulmon jamiyatidagi oila, mahr, o‘zaro ko‘mak va kundalik turmush masalalarini yoritadi. Maqolaning maqsadi asl manba ko‘rsatkichlari bilan berilgan nikoh va oilaviy hayotga oid xabarlarini mavzular bo‘yicha tartibga solish, ularning axloqiy mazmunini tarixiy ishonchlilik masalasidan farqlab tahlil qilishdir.

METODOLOGIYA (METHODS)

Tadqiqot rivoyatlar sharhi va mavzuli tahlilga asoslanadi. Xabarlar biografik ma’lumot, mahr, kelinlik jihozlari, to‘y, turmush sharoiti va ibodat mavzulariga ajratiladi. Asl matndagi o‘n uch manba izohining jild, sahifa, hadis raqami va sanad haqidagi baholari saqlanadi. To‘liq bibliografik rekvizitlar berilmagan joylarda n.d. qo‘llanadi; aniq nashrlar topilmaguncha rivoyatlarning sahifligi mustaqil tasdiqlangan deb olinmaydi.

Muallifi ko‘rsatilmagan asarlarga APA 7 tartibida sarlavha orqali murojaat qilinadi. Bir xil rivoyat uchun bir nechta manba berilgan hollarda ularning hammasi saqlanadi. Hadis raqami sahifa raqamiga aylantirilmaydi. Asl matndagi to‘g‘ridan-to‘g‘ri nutq tarjimalari nashr va tarjimon bilan solishtirilishi kerak.

NATIJALAR (RESULTS)

Biografik ma’lumotlar

Fotima bashariyat sayyidi va taqvorlar imomi bo‘lmish Rasululloh sollallohu alayhi va sallamning qizlari bo‘lib, onasi Xadicha binti Xuvaylid edi. Kunyasi Ummu Abiyho edi (*Al-isoba*, n.d., 4-jild, p. 365; *Usdul g‘oba*, n.d., 5-jild, p. 520). Fotima roziyallohu anho tug‘ilganida Rasululloh sollallohu alayhi va sallam o‘ttiz besh yoshda edilar, hali payg‘ambar bo‘lmagan edilar (Ibn Sa’d, n.d., 8-jild, p. 26). Payg‘ambar sollallohu alayhi va sallam Fotimani hijratning

ikkinchi yili Badr g'azotidan keyin Ali ibn Abu Tolib roziyallohu anhuga uzatdilar. O'rtalarida Hasan, Husayn va Ummu Gulsum ismli farzandlari tilga olinadi. Fotimaning vafoti Rasululloh sollallohu alayhi va sallamning vafotlaridan olti oy keyin sodir bo'ldi, Alloh undan rozi bo'lsin (*Hilyatul avliyo*, n.d., 2-jild, p. 39; *Siyaru a'lomin nubalo*, n.d., 2-jild, p. 118).

Mahr va kelinlik jihozlari

Ali ibn Abu Tolib roziyallohu anhu aytadi: Rasululloh sollallohu alayhi va sallam huzuriga qizlari Fotimani so'rab sovchilar kelishayotgan ekan. Ozod etgan cho'rimiz bor edi. U mendan: "Fotimani so'rab, Rasululloh sollallohu alayhi va sallam huzurlariga sovchilar kelayotganidan xabaring bormi?", deb so'radi. Men: "Yo'q", dedim. U: "Unga sovchilar kelmoqda. Sen ham Rasululloh sollallohu alayhi va sallamga borib so'rab ko'rgin, uni senga bersalar kerak", dedi. "Men nimamga uylanaman, hech narsam yo'q-ku", dedim. "Sen boravergin, borsang uni senga beradilar, deb o'ylayman", dedi. U meni borishga qistayvergach, Rasululloh sollallohu alayhi va sallam huzurlariga bordim. U zotning oldilarida o'tirar ekanman, haybatlari bosib, xijolatdan tilim so'zga kelmay qoldi. Rasululloh sollallohu alayhi va sallam: "Nega kelganding? Biron hojating bormidi?", deb so'radilar. Indamay o'tiraverdim. "Fotimaning qo'lini so'rab kelganga o'xshaysan?", dedilar. "Ha, shunday", dedim. "Mahrga berishga biron narsang bormi?", deb so'radilar. "Hech vaqom yo'q, yo Rasululloh", dedim. "Seni qurollantirganimda bir sovut bergan edim, o'shani nima qilding?", dedilar. U qiymati nari borsa 400 dirhamli bir sovut edi. "Turibdi", dedim. "Bor, o'shani unga mahr qilib ber, men Fotimani senga berdim", dedilar. O'sha sovut Rasululloh sollallohu alayhi va sallamning qizlari Fotimaning mahri bo'ldi (*Bayhaqiy*, n.d., 3-jild, p. 160).

Asl manba izohida «sanadi hasan» deb baholangan.

Rasululloh sollallohu alayhi va sallam Fotimani choyshabsimon bir mato, bitta mesh va teridan qilinib, ichiga izxir barglari solingan bir to'shama bilan kelinlik uyiga uzatdilar (*Sahih siyra nabaviya*, n.d., p. 667; *Subtiy*, n.d., p. 189).

Bir rivoyatda: “Keyin men sovutimni bozorga olib borib, 400 dirhamga Usmon ibn Affonga sotdim. Pulni berib, sovutni qo‘liga olganidan so‘ng u: “Pul seniki, sovut meniki bo‘ldi, shundaymi?”, dedi. “Ha”, dedim. “Endi bu sovut mendan senga hadya bo‘lsin”, deb uni qo‘limga tutqazdi. Men sovut bilan pulni olib borib, Rasululloh sollallohu alayhi va sallam oldilariga qo‘ydim va Usmonning qilgan ishini aytib berdim. U zot uning haqqiga yaxshilik tilab duo qildilar” (Irbiliy, n.d., 1-jild, p. 359; Majlisiy, n.d., p. 39).

Kelinlikka uzatilishi

Asmo binti Umays aytadi: Men Rasululloh sollallohu alayhi va sallamning qizlari Fotimaning kelinlikka uzatilishida hozir bo‘ldim. Tong payti Rasululloh sollallohu alayhi va sallam eshik oldiga kelib: “Ey Ummu Ayman, inimni menga chaqirib bering”, dedilar. Men: “U iningiz bo‘lsa-yu, qizingizni unga berayapsizmi?”, deb so‘radim. “Ha, ey Ummu Ayman”, dedilar. Ali chiqib keldi. U zot bir idishchada suv chorlab, (unga dam soldilar), Aliga o‘sha suvdan sepdilar va uning haqqiga duo qildilar. So‘ng menga: “Fotimani chaqiring”, dedilar. Fotima uyalganidan kiyimiga qoqinib-suqinib yurib keldi. “Kel qizim, uyalma, men seni ahli baytim ichidan o‘zimga eng suyumli bo‘lgan kishiga uzatdim”, dedilar. So‘ng unga ham suvdan sepib, duo qildilar. Keyin Rasululloh sollallohu alayhi va sallam qaytib ketayotgan edilar, yo‘lda mening qoramga ko‘zlari tushib: “Kim bu?”, dedilar. “Men”, dedim. “Asmo?”, dedilar. “Ha”, dedim. “Asmo binti Umaysmi?”, dedilar. “Ha”, dedim. “Rasulullohning qizini qutlab, to‘yiga keldingizmi?”, dedilar. “Ha”, dedim. Shunda u zot mening haqqimga duo qildilar (*Fazoilus sahoba*, n.d., 2-jild, p. 955).

To‘y ziyofati

Buraydadan rivoyat qilinadi: Ali Fotimaga xaridor bo‘lganida Rasululloh sollallohu alayhi va sallam: “Nikoh to‘yiga ziyofat lozim”, dedilar. Shunda Sa’d: “Bitta qo‘chqor mendan”, dedi. Ansorlardan bir jamoasi bir necha so‘ jo‘xori keltirdilar. To‘y kechasi Rasululloh sollallohu alayhi va sallam Aliga: “To menga yo‘liqmaguningcha hech narsa qilmagin”, dedilar. So‘ng suv

chorladilar, undan o‘zlari tahorat qildilar, keyin uni Alining ustidan quydilar. Keyin: “Allohumma borik fiyhima va borik alayhima va borik fiy shiblihima” (Ey Alloh, ularga muborakli qil, ustlariga barakot yog‘dir, avlodlariga baraka ato et) deb duo qildilar (*Fazoilus sahoba*, n.d., 2-jild, p. 858; Tabaroniy, n.d., 1153-raqam).

Yashash sharoitlari

Ali va Fotima Rasululloh sollallohu alayhi va sallamga eng suyukli kishilar bo‘lgani holda, yashash sharoitlari og‘ir, qashshoqlik va qiyinchilikda sabr bilan kun kechirar edilar. Ali roziyallohu anhu aytadi: Bir necha kunlab na bizning uyimizda, na Rasululloh sollallohu alayhi va sallam uylarida yeyishga hech vaqomiz bo‘lmas edi. Bir kuni ko‘chadan bir dinor topib oldim. Olsammi, olmasammi, deb ancha o‘ylanib turdim. Keyin muhtojlik vajidan uni oldim-da, unfurushlar yoniga borib, un sotib oldim. Keyin uni Fotimaga olib kelib: “Xamir qorib, non yopgin”, dedim. Fotima ochlikdan qiynalib xamir qila boshladi, quvvatsizligidan boshi tog‘oraga tegay derdi. So‘ng non pishirdi. Men Payg‘ambar sollallohu alayhi va sallam huzurlariga borib, bo‘lgan voqeani aytib bergan edim, u zot: “Yeyaveringlar, Alloh azza va jalla sizlarga O‘zi rizq ato etibdi”, dedilar (*Kanzul ummol*, n.d., 7-jild, p. 328; Nadviy, n.d., p. 21).

Sha’biydan rivoyat qilinadi, Ali roziyallohu anhu dedi: “Rasululloh sollallohu alayhi va sallamning qizlari Fotimaga uylanganimda mening ham, uning ham bitta qo‘y terisi (po‘stak)dan boshqa to‘shagimiz yo‘q edi. Kechasi ustida uxlar edik, kunduzi unda tuyaga yem berardik. Mening undan (Fotimadan) boshqa xizmatchim yo‘q edi” (*Kanzul ummol*, n.d., 7-jild, p. 133; Nadviy, n.d., p. 41). Mujohiddan rivoyat qilinadi, Ali roziyallohu anhu dedi: “Bir marta Madinada qattiq och qoldim. Ish izlab, Avoliy tomonga chiqdim. Qarasam, bir xotin bir talay kesak to‘plab qo‘yibdi. Ularni ivitmoqchi bo‘lsa kerak deb o‘yladim. Oldiga borib gaplashdim, bir chelak suvga bir donadan xurmoga kelishdik. So‘ng men o‘n olti chelak suv tortib chiqardim, hatto qo‘llarim qavarib ketdi.

Keyin u xotin menga o‘n olti dona xurmoni sanab berdi. Men xurmolarni olib, Payg‘ambar sollallohu alayhi va sallam huzurlariga bordim va u kishiga qilgan ishimni aytib berdim. U zot ham xurmodan yedilar” (Ahmad ibn Hanbal, n.d., 1135-hadis; *Sifat us-salawiyat*, n.d., 1-jild, p. 320).

Sabr va zohidlik

Fotima roziyallohu anho g‘oyat sodda va faqirona hayot kechirar, uning turmushi farovonlikdan ko‘ra qashshoqlikka ancha yaqin edi. Quyidagi voqea uning naqadar qiyinchilikda kun o‘tkazganini va Rasululloh sollallohu alayhi va sallamdan xizmatkor so‘raganida u zot bunga qanday munosabat bildirganlarini hikoya qiladi. Ali bir kuni Fotimaga: “Qasamki, suv tortib chiqaraverib, ko‘kragim og‘rib ketdi. Otangga Alloh asirlar beribdi. Borib, xizmatkor so‘rasang-chi”, dedi. Fotima ham: “Qasamki, men ham qo‘l tegirmon ishlataverib, qo‘llarim qavarib ketdi”, dedi. So‘ng Payg‘ambar sollallohu alayhi va sallam huzurlariga bordi. Fotima aytadi: U zot: “Nima yumush bilan kelding, ey qizim?”, deb so‘radilar. Men uyaliib, muddaomni aytolmadim, “Siz bilan salomlashgani keldim”, dedim. Uyga qaytganimda Ali: “Nima qilding?”, deb so‘ragan edi, “So‘rashga uyaldim”, dedim. Keyin ikkalamiz birga bordik. Ali: “Yo Rasululloh, qasamki, suv tortaverib ko‘kragim og‘rib ketdi. Fotima qo‘l tegirmon ishlataverib qo‘llari qavarib ketdi. Alloh sizga biroz yengillik yaratibdi, asirlar ato etibdi. Bizga ham birorta xizmatkor bersangiz”, dedi. Rasululloh sollallohu alayhi va sallam: “Allohga qasamki, ahli suffaning qorinlari ochlikdan tirishib yotganda, ularga biron narsa topib berolmay turgan holimda, ularni qo‘yib, sizlarga bermayman. Men u asirlarni sotib, pulini o‘shalarga sarf qilaman”, dedilar. Biz qaytib ketdik. Keyin kechqurun o‘rnimizga yotgan paytimizda Rasululloh sollallohu alayhi va sallam kirib keldilar. Yopinchig‘imiz kaltaligidan boshimizni o‘rasak, oyoqlarimiz ochilib qolar, oyoqlarimizni yopsak, boshimiz ochilib qolar edi. O‘rnimizdan qo‘zg‘olayotgan edik, u zot: “Qimirlamanglar”, dedilar. So‘ng: “Sizlarga mendan so‘raganingizdan ko‘ra yaxshiroq narsani xabar beraymi?”,

dedilar. “Ha, aytib bering”, dedik. “Bir necha kalimalar borki, ularni menga Jabroil alayhissalom o‘rgatdi”, dedilar. Keyin: “Har namozdan keyin 10 marta tasbeh (subhanalloh) aytasizlar, 10 marta hamd (alhamdulillah) aytasizlar, 10 marta takbir (Allohu akbar) aytasizlar. To‘shagingizga yotar paytingizda 33 marta tasbeh aytasizlar, 33 marta hamd aytasizlar, 34 marta takbir aytasizlar”, dedilar (Buxoriy, n.d., 3705-hadis; Muslim, n.d., 2727-hadis).

Tungi ibodat haqidagi rivoyat

Ali ibn Abu Tolib roziyallohu anhudan rivoyat qilinadi: Payg‘ambar sollallohu alayhi va sallam bir kecha men bilan qizlari Fotimaning eshigimizni qoqib, bizni namozga uyg‘otdilar. Keyin uylariga qaytib, bir muncha vaqt namoz o‘qidilar. Biz tomondan biror sas tuymagach, kelib yana uyg‘otdilar, “Turinglar, namoz o‘qinglar!”, dedilar. Shunda men o‘tirgan holimda ko‘zlarimni ishqalab: “Allohgga qasamki, biz faqat Alloh (peshonamizga) yozgan namozni o‘qiymiz. Bizning jonimiz Allohning qo‘lida. O‘zi qachon istasa, shunda (jonimizni) qo‘yib yuboradi”, dedim. Rasululloh sollallohu alayhi va sallam orqalariga burilib ketdilar. Ketib borarkanlar, qo‘llarini sonlariga urgancha: “Darhaqiqat, inson juda ko‘p janjal-bahs qilguvchidir” (Qur‘oni karim, n.d., 18:54), deganlarini eshitdim (Ahmad ibn Hanbal, n.d., 75-hadis).

MUHOKAMA (DISCUSSION)

Mahr, oddiy jihozlar va to‘yga jamoaviy ko‘mak haqidagi xabarlar oilaning moddiy imkoniyati bilan jamoa birdamligi o‘rtasidagi munosabatni yoritadi. Turmush sharoiti, mehnat va ibodat haqidagi rivoyatlar esa maqolaning sabr, sadoqat va mas‘uliyatga doir axloqiy yo‘nalishini belgilaydi. Ushbu mavzularning tarbiyaviy talqini har bir xabarning tarixiy yoki hadisiiy ishonchliligini alohida tekshirish zaruratini bekor qilmaydi.

Ushbu voqeani hikoya qilib berishida Ali roziyallohu anhudaning garchi ish o‘z shaxsiga taalluqli bo‘lsa-da, faqat rost gapirishga va ilmni tarqatishga qattiq

harisligi namoyon bo'ladi. Agar istasa, ushbu voqeani aytmasdan yashirib qoldirsa bo'laverardi. Qolaversa, tungi namoz farz ham emasdi.

Matnda bir mavzuga doir xabarlar turli tarixiy, biografik va hadis to'plamlaridan keltirilgan. Ularning tuzilish davri va rivoyat mezonlari bir xil deb olinmasligi kerak. Xususan, nikohdagi ishtirokchilar, mol-mulk miqdori va zikr matnidagi tafsilotlar manbalararo qiyosni talab qiladi. Asl izohlardagi «hasan» va «sahih» baholari hozircha manbadan ko'chirilgan baholar sifatida saqlanadi.

XULOSA (CONCLUSION)

Ali va Fotima roziyallohu anhumoning nikohi va oilaviy hayoti haqidagi rivoyatlar mahr, sodda turmush, mehnat, jamoaviy yordam va ibodat mavzularini birlashtiradi. Maqolada ularning sabr, o'zaro sadoqat va mas'uliyat namunasi sifatidagi talqini saqlandi. Ilmiy xulosalarni mustahkamlash uchun foydalanilgan nashrlar, tarjimalar va rivoyat variantlarini tekshirish, axloqiy talqinni xabarning tarixiy ishonchliligidan farqlash zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Ahmad ibn Hanbal. (n.d.). *Musnad*.
2. *Al-isoba*. (n.d.).
3. Bayhaqiy. (n.d.). *Daloilun nubuvva*.
4. Buxoriy. (n.d.).
5. *Fazoilus sahoba*. (n.d.).
6. *Hilyatul avliyo*. (n.d.).
7. Ibn Sa'd. (n.d.). *Tabaqot*.
8. Irbiliy. (n.d.). *Kashful g'umma*.
9. *Kanzul ummol*. (n.d.).
10. Majlisiy. (n.d.). *Bihorul anvor*.
11. Muslim. (n.d.).
12. Nadviy. (n.d.). *Al-murtazo*.
13. *Qur'oni karim*. (n.d.).

14. *Sahih siyra nabaviya.* (n.d.).
15. *Sifatus sofva.* (n.d.).
16. *Siyaru a'lomin nubalo.* (n.d.).
17. Subtiy. (n.d.). *Musnadi Fotima az-Zahro.*
18. Tabaroniy. (n.d.). *Mu'jam Kabir.*
19. *Usdul g'oba.*

